

nable, que prevé un mal: «*valga-li* an en Roc aquesta afició que demostrava per la petita, puix mirant axò era com la Paula 'l perdonava de més de quatre que n'hi feya», Feliu i Codina, a. 1875 (*La Dida*, § 38, 179); més gramaticalitzat, sense complement personal: «a punt de faltar al propòsit que, per rahons de delicadesa, tenia fet, de no declarar-se explícitament fins a darrera hora: y, si s'havia contingut, *valga-li* —més qu'altra cosa— la mateixa dificultat de rompre», Mrn. Vayreda (*Sang Nova* III, § 4, 184).

Queda estereotipat sobretot *valga que*, amb el valor de 'sort que, encara bo que' (cf. *LleuresC*, 73): «fora de si --- va trencar la vara --- y, *valga-li* qu' ara la plasa no està en estat de siti o --- li formarian causa», EmVilanova (*O. C.* II, 40); «El S., que no estava gayre segur del cap, entrebancant-se, ha caygut del catafalc, y *valga-li* que l'han amparat els de baix si no s'ha romput la closca ---», MrnVayreda (*S. Nova* IV, § 13, 322).

També es pogué construir sense règim, i amb subjecte personal: «Ja vénen: *valga jo*, o si no, li fugen totes dues», EmVilanova (*O. C.* XI, 194); i fins amb caràcter totalment impersonal: «*valga que* vaig posarme en cobro dins d'una escaleta o, si no, m'aboleix»; «la gent salta les barreres, arrossega l'animal, y *valga que* 'ls civils fan respecte, y la detura, si no ---», Em. Vilanova i d'altres d'ell mateix (*Entre Fam.*, 132, *O. C.* II, 63; *P. i Rient*, 96.8, 153.3f.). En general, evitació d'un mal, menys sovint foment d'un avantatge: «*valga que* Mn. Joan s'instalà en la payral, y qu'una germana d'ell, --- excelenta mestressa, se posà a governar la casa, qu'aquesta tirà avant», Vayreda (*S. Nova* I, § 5, 32; i d'altres d'ell IV, § 7, 71, i el que he citat a *LLAU*). Més sovint es tracta d'un mal. En fi pot dur també un altre complement personal, en estat més originari de la frase: «Axis fou, excepte ser jo 'l seu primer blanc: *valga'm*, sens dubte, les meves precaucions», Vayreda (*Puny*, XI, 178 (141)).

No creguem, però, que sigui només d'ús literari, i encara que en avançar el segle s'enrareixi sota l'ofec de l'esforç genocida, dins Bna. mateix sentíem, en els severs anys 50, frases com «*valga que* m'he pogut arparar al tramvia, què si no, la xafogor em matava»: «tot l'arròs que vam regar amb aquesta aigua es va morir: *valga que* no n'havíem regat gaire peça» Prat de Llo., 1932; «el fred ha assecat els olivers i els ordís: *valga que* després ha plogut molt, i amb les pluges se n'han reviscolat alguns» Baix Urgell, 1956.

I no creguem que tingui limitació geogràfica, que igual ho notem a Mallorca: «Sa Font de Xorrigo raja poc, *valga que* hi fan canals ---», Arx. Ll. Salvador (p. 222); «*Valga que* el senyor esclatà en riure i ho prengué bé», PdAPenya (*Mosaic* III, 96); «Les botiguetes d'argenter que, com a caus, es toquen: *valga que* algunes d'adjacents s'han ajuntat, i de dues se n'ha format una sola tenda, modernitzada», Miq. Forteza (*Jueus Conversos*, p. 25). I així arribem fins al gran Migjorn, i fins exactament en la mateixa forma, car sentia jo «a totes les cases naixen xiquets: *valga k an fét lex eskòlez i ---*» al Ràfol d'Almunia (1962).

És cert que alguns valencians hi prefereixen una variant: «El Marquesat de Dènia --- només cull que pansa, / y ella a sòles ben pòc és / per a tindre pròu pintaça. —*Val que* la gent pòbra ix fòra a buscar-se-la, a temporaes --- y així és com pòt viure», MGadea (*T. del Xè* I, 399).

O s'hi fa entrar el Totpoderós. Però llavors tant se n'abusa, que en sentit semàntic es podrà allunyar molt. De primer expressant meravella, poruga o esperança. Pot ser amb compl. personal: «*Val-me Déu*, e què voldrà dir açò?», *Decam.* VII, § 8, 419.20: notem que és afegit català car l'original de Boccaccio aquí no hi recorre («ora ché vorrà dir questo?»). Hi degué haver filiació directa des del ll. VALE ME, DEUS! (defensa'm, dóna'm ajut), i s'ha acabat per preferir l'expressió més respectuosa, sense interpellació a tu per tu: *valga'm Déu*, usada pertot.

I en la patètica tremolor del poema popular de les Tenebres, del Comte N'Arnau: «--- *Valga'm Déu, vall!*» combinant les dues menes d'invocar-lo, mentre aquell «cavall» del comte espera a fora, escopint flama; per més que no deixa d'haver-hi alguna versió on el vers ja s'omple amb la 3.ª persona, en una forma antiga: «Qu' és això que va per casa / *vàlega'm Déu!*» (cas únic entre les nombroses versions, Q, recollides en el Penedès per a MilàF, *Romillo*, 78).

Ara bé, és clar que el complement personal en rigor no calia, puix que el *me* es pot sobreentendre planerament: «*val Déus!*» en Eiximenis (*Do. Comp.*, *NCL*, 26, i altres *ibid.*); no és «contracció» (*DAG.*) sinó construcció variant: ni aquí ni en el *Somni de Joan Joan*; per més que un ho pugui dir en presència d'una persona: «*Val Déu*, senyora ---», en certa manera cobrint-se'n davant d'ella.

Aplicant aquestes coses a Mallorca, ¿per què, contraïent-se això, se n'ha fet allà *fer el val-Déu* o (*es val-Déu*) per dir 'enllestit'? Doncs, és clar, que l'home senzill demana l'ajut de Déu quan ha de fer un esforç, i si és una feina que exigeix un gran esforç, com ho implica això d'"enllestit", ja no era del tot faltar al segon Manament: car no sols l'home rústic, sinó tots, una mica, ens esparverem davant les grans obrades i ens sentim necessitats d'aquell ajut (ben bé amb raó): «*fer el val-Déu a ---*» tal o tal cosa 'enllestit-la' (*BDLC* x, 66; XIII, 122), ja *DAG.*: «ja està fet el *valdeu*» 'estar llest, acabat, mort'; amb article *es* a les *Rond. Mall.*: «A's temps de dir una part de rosari, va haver fet es '*val Déu*': ni un grumet ni pus res que s'ossam, en quedà de tanta arrossada i de tot aquell cavallaró», «es gigant s'hi aborda i --- ab un instant va haver fet es *val Déu*: només en quedaren ets ossos ---» (VI, 227, 100).

A penes cal dir que L. Spitzer, *LexikK*, 147, es passa de viu en voler-hi veure el cast. *baldeo* 'rentada de la nau' (en alguna frase argòtica que cita potser sí que hi ha filiació, però en sentit contrari). Però també *AlcM* ho torça amb supòsits inventius, car no és veritat que *val-Déu* signifiqui 'comiat' ni hi ha cap indicatiu que mai s'hagi dit (posem per cas) «*val-Déu*, amic» (res té a fer aquí el *vale* 'adéu' clàssic).